

शेळ्यांची उन्हाळ्यात घ्यावयाची काळजी

प्रा. के. एल. जगताप
विषय विशेषज्ञ (पशु संवर्धन व दुग्धशास्त्र)
कृषि विज्ञान केंद्र, खामगाव, वसंतराव नाईक मराठवाडा कृषि विद्यापीठ, परभणी

डॉ. तुकेश सुर्याम
विषय विशेषज्ञ

डॉ. दिप्ती पाटगावकर
कार्यक्रम समन्वयक

दिवसेंदिवस उष्णतेचा पारा वाढतो आहे त्यामुळे या उन्हाळी हंगामात योग्य त्या नियोजनाची गरज असते. जर आपण व्यवस्थितपणे नियोजन केले तर आपणास यापासून मोठ्या प्रमाणात उत्पन्न मिळण्यास मदत होते. उन्हाळ्यामध्ये शेळ्यास पोषणतत्वाच्या कमतरतेमुळे अनेक आजार होत असतात. यामध्ये शेळ्यांच्या वजनात घट येते, मांसाच्या उत्पन्नात देखील घट येते, इतकेच नाही तर उष्माघात देखील होतो. अशाप्रकारचे आजार जर टाळावयाचे असतील तर शेळ्यांच्या आहाराचे योग्य व्यवस्थापन ठेवणे गरजेचे आहे.

उन्हाळ्यामध्ये खूप उष्णता असल्यामुळे शेळ्यामध्ये मुख्यतः फाशीचा रोग पसरतो. फाशी या रोगामध्ये जनावराना सपाटून ताप येतो, जनावर थरथर कापते त्यांना त्याचा तोल देखील सांभाळता येत नाही. नाकातोंडातून काळपट रक्तस्राव होतो, श्वासोच्छ्वास घेण्यास त्रास होतो परिणामी जनावर ताबडतोब मरते.

उन्हाळ्यामध्ये जनावराना सहसा हिखा चारा उपलब्ध होत नाही. त्यामुळे आवश्यक असणारे पोषण तत्वे मिळत नाहीत. असतो तो देखील योग्य प्रमाणात नसतो. म्हणून शेळ्यांना योग्य आहार देणे महत्वाचे आहे. आहारामध्ये हिखा चारा व सुका चारा असणे गरजेचे आहे. चान्यामध्ये विकरांचा वापर केल्यास चान्यांची पाचानियता वाढते. त्यामुळे शरीराला पौष्टिक घटक मिळून मांस उत्पादनात वाढ होण्यास मदत होते. आहारामध्ये क्षार मिश्रणाचा वापर केल्यास क्षाराच्या कमतरतेमुळे उद्धवणारे आजार कमी होऊन मांस उत्पादन वाढते. जनावरांना सावलीत बांधावे आणि पिण्यासाठी थंड व स्वच्छ पाण्याचा पूरवठा करावा. शेळ्या सकाळी ११:०० ते दूपारी ४:०० वाजेच्या दरम्यान चरण्यासाठी बाहेर नेऊ नये. यावेळी शेळ्यामध्ये उष्माघाताचे प्रमाण वाढू शकते. उष्णतेपासून पशुधनाचे संरक्षण करण्यासाठी गोठ्याच्या छतावर गवताचे आच्छादन करावे. पशुधनाचे शेड फऱ्याचे किंवा सिमेंटचे असल्यास त्याला पांढरा रंग द्यावा. पशुधनास मूबलक प्रमाणात हिखा चारा, प्रथिनेयुक्त, खनिजमिश्रण आणि मिठयुक्त खाद्य द्यावे. तिव्र उष्णतेच्या काळात पशुधनाच्या अंगावर पाणी शिंपडावे किंवा त्यांना पाणवठ्यावर न्यावे. पशुधनास सकाळी किंवा सायंकाळी चारावयास सोडावे. चारून आणल्यानंतर शेळ्यांना सावलीत बांधावे.

उन्हाळ्यातील आजार व घ्यावयाची काळजी:

उष्माघात:

- शेळ्या जर जास्त वेळ उन्हात राहिल्या तर उष्माघात हि समस्या उद्भवते.

- यामध्ये शरीरातील पाण्याचे प्रमाण कमी होते, शेळ्या या मलूल दिसतात.
- चारा पाणी खाण्याचे पिण्याचे प्रमाण थांबते.
- शरीराचे तापमान हे १०५-१०६^० पर्यंत पोहचते.
- उपचाराला प्रतिसाद देत नाहीत परिणामी मृत्यू पावतात.

हंगवण:

- उष्माघात, दुषित झालेले पाणी, गरम पाणी, अपचन या गोष्टी कारणीभूत असतात.
- शेळ्यांना हंगवण झाल्यास शरीरातील पाण्याचे प्रमाण कमी होते, शेळ्या अशक्त होतात.
- शेणाला विशिष्ट असा वास येतो.

गोठ्यामधील घ्यावयाची काळजी:

- गोठ्यामध्ये हवा हि खेळती राहिली पाहिजे व जमिन हि स्वच्छ असावयास हवी.
- गोठ्याभोवती सावली देणारी उंच झाडे असावीत त्यामुळे गोठ्याभोवतालचे वातावरण थंड राहण्यास मदत होते.
- शेळ्यांना गोठ्यात पुरेशी जागा उपलब्ध करून दिल्यास गोठ्यातील तापमानात वाढ होत नाही.
- उन्हाळी हंगामात लेंड्यापासून जास्त प्रमाणात अमोनिया बाहेर पडतो. त्यामुळे गोठ्यात हवा खेळती राहणे आवश्यक आहे.

लसीकरण:

- लसीकरण करण्याच्या दोन दिवस अगोदर शेळ्यांना बी कॉम्प्लेक्स, इलेक्ट्रोलाईट पावडर द्यावी.
- शेळ्यांना आंतरविषार वर्षातून एकदा म्हणजेच एप्रिल महिन्यात देणे गरजेचे आहे.
- लाळ्या व खुरकुत ची लस हि वर्षातून एकदा मार्च किंवा एप्रिल महिन्यात देणे गरजेचे आहे.
- घटसर्फची लस वर्षातून एकदा मार्च-एप्रिल महिन्यात द्यावी.

वरिल लेख जर आपण सविस्तरपणे अभ्यासला तर आपणास शेळ्यांची उन्हाळ्यात घ्यावयाची काळजी याबाबत माहिती मिळण्यास मदत होईल.

(संपर्क: +९१)

